

УДК 85. 15

Ламонова О. В.

Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України

ІЛЮСТРАЦІЇ ІВАНА СЕЛІВАНОВА ДО «СЛОВА ПРО ІГОРІВ ПОХІД» (1972)

Ламонова О. В. Ілюстрації Івана Селіванова до «Слова про Ігорів похід». Іван Селіванов (1924–1984) — відомий український графік із покоління «шістдесятників». У 60-х рр. ХХ ст. його творчість активно досліджувалася та популяризувалася, чому сприяло й коло тем, обраних художником (повстання «Арсеналу», Жовтнева революція, Громадянська війна). Відповідно, у наступні десятиліття, а тим більше зараз, інтерес до творчості І. Селіванова різко знизився. Але не можна обмежувати доробок митця тим, що визначається тепер як «кон'юнктура». Майстер лінориту, майстер композиції, романтик і лірик, І. Селіванов залишається автором творів, які увійшли до «золотого фонду» української графіки. Серед них — цикл ілюстрацій до «Слова про Ігорів похід» (1972), який, на жаль, досі не привертая уваги дослідників і залишається майже невідомим широкому глядачеві. Сповнений сміху і глибоких символів та алюзій до давньоруського мистецтва, вишукано-декоративний, дуже поетичний, унікальний навіть для самого художника, цикл до «Слова» дозволяє побачити нового, несподіваного Івана Селіванова, митця з покоління «шістдесятників», який напружено шукає себе в «сімдесятих», що тільки-тільки розпочалися.

Ключові слова: Іван Селіванов, українська графіка 1960–1970-х рр., книжкова ілюстрація, «розкнижування», лінорит.

Ламонова О. В. Иллюстрации Ивана Селиванова к «Слову о полку Игореве». Иван Селиванов (1924–1984) — известный украинский график из поколения «шестидесятников». В 60-х гг. ХХ в. его творчество активно исследовалось и популяризировалось, чему способствовал и круг тем, выбранных художником (восстание «Арсенала», Октябрьская революция, Гражданская война). Соответственно, в последующие десятилетия, а тем более сейчас, интерес к творчеству И. Селиванова резко снизился. Однако нельзя ограничивать наследие художника тем, что определяется теперь как «конъюнктура». Мастер линогравюры, мастер композиции, романтик и лирик, И. Селиванов остается автором произведений, вошедших в «золотой фонд» украинской графики. Среди них — цикл иллюстраций к «Слову о полку Игореве» (1972), который, к сожалению, до сих пор

не привлекал внимания исследователей и остается практически неизвестным широкому зрителю. Полный емких и глубоких символов и аллюзий к древнерусскому искусству, изысканно-декоративный, очень поэтический, уникальный даже для самого художника, цикл к «Слову» позволяет увидеть нового, неожиданного Ивана Селиванова, творца из поколения «шестидесятников», который напряженно ищет себя в только-только наступивших «семидесятых».

Ключевые слова: Иван Селиванов, украинская графика 1960–1970-х гг., книжная иллюстрация, «раскниживание», линогравюра.

Lamonova O. Illustrations of Ivan Selivanov to «The Tale of Igor's campaign». Ivan Selivanov (1924–1984) was a famous Ukrainian graphic artist from the generation of «the Sixties». In the 60-ies of 20th century his work has been actively studied and popularized, which was favored by a range of topics selected by the artist (uprising of «Arsenal», the October Revolution, the Civil War). Accordingly, in the next decade and even more so now interest in I. Selivanov fell sharply. However, it is impossible to limit the legacy of the artist to what is now defined as «conjuncture». Master of linocuts, master of composition, romanticist and lyricist, Selivanov remains the author of the works included in the «golden fund» of Ukrainian graphics. Among them there is a series of illustrations for «The Tale of Igor's campaign» (1972), which, unfortunately, has not yet drawn researchers' attention and remains virtually unknown to a wide audience. Live and deep characters and allusions to ancient Russian art, exquisitely decorative, very poetic, unique even for the artist himself nature of the cycle to the «Tale» allow you to see the new, unexpected Ivan Selivanov, the creator of the generation of «the Sixties», who is only starting to emerge in the seventieth that have just seen their beginning.

Keywords: Ivan Selivanov, Ukrainian graphics in 1960–1970-ies, Book illustration, «deliteralisation», linocut.

Постановка проблеми. 70-і — 80-і рр. ХХ ст. — виразний і цікавий, але ще мало досліджений етап в історії вітчизняного мистецтва, який не випадково називають у порівнянні з бурхливим періодом шістдесятництва «тихим протестом». В українському мистецтві, зокрема в графіці, з'являється чимало цікавих молодих митців (С. Якутович, О. Івахненко, Г. Галинська, С. Гета, А. Чебикін та ін.). Але майстри старшого покоління продовжують в цей час активно й плідно працювати. Творчість деяких із них (Г. Якутович, С. Адамович та ін.) зазнає рішучих змін. Інші митці (як-от О. Губарев), навпаки, намагаються зберегти прийоми та принципи попереднього десятиліття. Іван Селіванов (1924–1984), один із найвідоміших українських графіків 60-х рр. ХХ ст., створив на межі двох етапів цикл ілюстрацій до «Слова про Ігорів похід». Цей твір, унікальний у доробку митця, залишається, на жаль, майже не вивченим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 60-х рр. ХХ ст. ім'я І. Селіванова користувалося у мистецтвознавців досить великою популярністю. Про нього писали Л. Владич [1: 7–88], В. Павлов

[5], М. Пекаровський [6; 7], який є також автором єдиної монографії про художника [8]. Творчість І. Селіванова досить докладно аналізується у відповідному томі «Історії українського мистецтва», що вийшов друком у 1967 р. [2: 226, 228, 229, 263, 265]. Але протягом наступних десятиліть публікації про художника фактично не з'являлися, що можна пояснити як колом тем, обраних графіком, так і їхнім трактуванням. У новій «Історії українського мистецтва» ім'я І. Селіванова лише згадується, хоча й неодноразово [3: 529, 557, 558, 559, 576]. Автору належить стаття про ранню творчість художника, що вийшла друком у 2009 р. [4: 28–32]. Ілюстрації до «Слова про Ігорів похід» (1972) поки що взагалі не привертала уваги дослідників.

Мета статті. Проаналзувати ілюстративний цикл Івана Селіванова до «Слова про Ігорів похід» в контексті української графіки 1960–1970-х рр.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Дослідження є частиною індивідуальної планової теми автора «Українська графіка 1970–1980-х рр.: творчі портрети» і загальної планової теми відділу образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України «Українське мистецтво на зламі епох: Образ. Трансформація. Стиль».

Виклад основного матеріалу дослідження. Життя Івана Михайловича Селіванова (1924–1984), розказане ним самим, виглядає так: «Народився у 1924 році, у селі Рябково, тепер Кунашаського району, Челябінської області у селянській сім'ї. Згодом ми переїхали до Свердловська, де я вступив до школи, а потім у 1940 році — до Свердловського художнього училища. Під час Великої Вітчизняної війни працював на воєнному заводі, одночасно вчився в училищі, яке закінчив у 1945 році. У тому ж році приїхав до Києва, де навчався у 1946–1952 роках у Художньому інституті, де і зараз зайнятий викладацькою роботою. От і вся біографія» [8: 4].

Графік належав до покоління шістдесятників — і був, так би мовити, офіційним, «дозволеним» варіантом шістдесятництва, тим більше, що «Творчі інтереси Селіванова чітко визначилися ще в роки навчання в Київському художньому інституті» [8: 5]. Він багато працював — і багато експонувався. Вже у присвяченій І. Селіванову невеликій монографії М. Пекаровського (1964) список виставок, в яких брав участь художник, займає три сторінки [8: 58–60]. І, на жаль, для глядача того часу, а тим більше для глядача сучасного, «Арсенальці» (1956–1960) затулила серію пейзажів «Київ» (1955–1963), а ілюстрації до «Бур'яну» А. Головка (1959) та «Вершників» Ю. Яновського (1961) — ілюстрації до шолохівської «Долі людини» (1958) та «Порононосців» Олесея Гончара (1964–1965).

Багато часу й сил І. Селіванов присвятив також викладацькій роботі в Київському державному художньому інституті (зараз — Українська Академія образотворчого мистецтва і архітектури). Один із найвідоміших його учнів — Андрій Володимирович Чебикін, теперешній ректор Академії. «Третій

курс вели знані художники Леонід Чичкан та Іван Селіванов. Ніколи не шкодував Чебикін, що потрапив до майстерні Селіванова, хоч сталося це не одразу, і, зрештою, серед студентів повзли чутки, мовляв, педант, засушує малюнок, бачили в ньому класичного ретрограда» [10: 32]. Але «такт Селіванова-педагога брав гору над його особистими уподобаннями, і він не зловживав власним авторитетом. Це було не в його характері. <...> Він вимагав героїки, його жанровий сюжет цілковито не цікавив, сам він любив знак, символ, композицію, що промовляє з пафосом, проти «сюрів» виступав, асоціативні ускладнення заперечував. Не розумів, коли на одній площині розгорталася дія в часі, коли здійснювалося на ній кілька дій, хоч сам був симпатиком ідеї Фаворського про зображення як розвиток думки в часі. Але цю ідею сприймав прямолінійно, ілюстративно і не схоплював, коли йшлося про сміливу форму. А нам конче хотілося символіки, отих «сюрів» <...> ... Інколи мені здається, що Селіванов теж до цього інтуїтивно підходив, однак заперечував з принципу, мовляв, що йде всупереч з навчальною програмою...» [10: 36]. І ще зі спогадів А. Чебикіна, який (як викладач офорту) у 1972 р. фактично перейняв посаду помічника професора: «Доля звела мене з Селівановим, майстром класичної композиції. Артистизмом у малюнку, однак, не відзначався. І ще мав грішок: любив націлювати на «високу» тему, звісно, історико-революційну або про війну. Сам колись виконав серію «Арсенал», і вона мала нам правити за взірць. Я цього не розумів, не сприймав. Навіщо кон'юктура? Але педагог був уважний. Візьме, бувало, куций огризок олівця і на полях сторінки малює копито коня: «Ось так малюй!» — жорстко окреслена однакової товщини лінія викруглює форму копита... І ще був закоханий у ранне Відродження, приносив нам альбоми П'єро де ля Франческо, Джотто, Учелло... «Ось учіться у них композиції. Композиція — це цілісність. Дія має розгортатися як на сцені». Терпіти не міг фрагментів: «Фрагменти — це непотрібно, не лихе, хай ілюстратори роблять фрагменти, а станковісти повинні дбати про композицію». На третьому курсі я, на щастя, слухався його. Він аналізував і точно формулював побудову композиції. <...> Ніколи не забував я уроків Селіванова...» [10: 35].

Саме тоді, на початку 1970-х рр., І. Селіванов і створив свій маловідомий і недооцінений, але, можливо, найнесподіваніший графічний твір — серію ілюстрацій до «Слова про Ігорів похід» (1972).

Дивним може здатися вже звернення художника до подій XII ст. — адже досі історія для нього нібито розпочиналася повстанням Арсеналу. Але насправді вже дебют І. Селіванова — серія «Нескорені» (1952) — був присвячений далекому минулому — XVII ст. (правда, досить умовному, приблизному і не прив'язаному до конкретних дат).

Навпаки, жодних питань не викликає вибір графічної техніки, адже, крім поодиноких виключень (як-от ті ж «Нескорені»), художник працював виключно в лінориті. На це нарікає навіть М. Пе-

Рис. 1. Селіванов І. Суперобкладинка до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

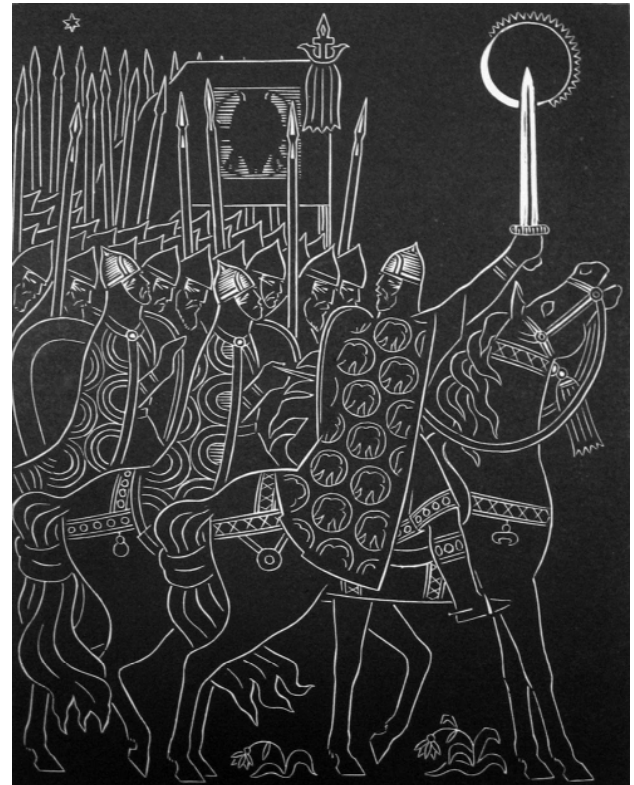

Рис. 2. Селіванов І. Сонячне затемнення. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

каровський: «Твори митця мають також і ряд недоліків. <...> Це, насамперед, певна одноманітність техніки. Правда, неодноразово відмічалось, що вибір техніки ліногравюри не випадковий, він завжди відповідає задуму митця» [8: 37].

Так чи інакше, лінорити до «Слова про Ігорів похід» мають просте, але досить ефектне рішення — вони є в буквальному значенні цього слова «негативними». Зображення тут утворює тонка й гнучка біла лінія на пануючому чорному тлі. І. Селіванов вже застосовував подібний прийом (в окремих ілюстраціях до «Бур'яну», в станковому лінориті «Кобзар» (1961)), але вперше використовує його як основний в усіх ілюстраціях серії. Результат можна вважати вдалим, хоч враження, викликане І. Селівановим «Словом», виявляється досить складним. Звичайно, темне тло може символізувати й, наприклад, «пітьму століть», з якої ледь проступають контури славетних героїв. Але одночасно це — ще й якась «нескінченна ніч». Це робить лінорити до «Слова» дуже камерними, майже інтимними, а їхніх персонажів, що нібито блукають вічно в темряві, — навіть воїнів, навіть ворогів-печенігів — на диво... беззахисними.

Кольорове рішення ліноритів до «Слова» є, так би мовити, універсальним — символіка білого, чорного й червоного присутня в І. Селіванова і в «Арсенальцях», і у «Вершниках». Але зараз художник є ще лаконічнішим: червоний (і білий) — це лише суперобкладинка. Усе інше — просто чорний і білий. Ще однією важливою ознакою ілюстратив-

ного циклу є підкреслена необ'ємність, демонстративна двовимірність зображення, що підсилює його декоративність, символічність та умовність.

Наявність суперобкладинки означає, що нові лінорити створювалися саме для книги. Але фактично І. Селіванов (можливо, сам того не усвідомлюючи й не бажаючи) зробив «графічну серію за мотивами літературного твору». Це може трактуватися як крок уперед, до популярного в 1970-х рр. прийому «розкнижування», але так само — і, навпаки: як рух назад, до графіки кінця 1950-х, коли Г. Якутович створив станкові аркуші до «Fata morgana» Ю. Коцюбинського, О. Губарев — до «Народних балад Закарпаття», а В. Куткін — «На мотиви поезій Т. Шевченка».

Проаналізуємо детальніше лінорити І. Селіванова до «Слова про Ігорів похід», які зберігаються у фондах Національного художнього музею України.

Серію відкриває суперобкладинка (рис. 1). Фактично її побудовано як велику заставку над шрифтовою частиною — назвою книги, причому обидві складові утворюють єдине, нерозривне ціле. Узагальнюючим символом славетної поеми стає, звичайно, військо, щільно згруповане під корогвами. Воно зображене в русі, але здається майже статичним, що підсилює урочистість образу. Композиція лінориту є дуже вправною, але одночасно занадто «логічною», навіть дещо сухуватою («Не можна не вказати і на дещо «логічний» підхід до рішення теми іноді на шкоду емоційності та образному змісту», — писав М. Пекаровський ще за 8

Рис. 3. Селіванов І. Перед боєм. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

Рис. 4. Селіванов І. Половці. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

Рис. 5. Селіванов І. Бій. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

Рис. 6. Селіванов І. Скорбота. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

років до створення «Слова» [8: 37]). Ритм — списів, темних і світлих шоломів, конячих ніг, квітів — здається майже математичним. Правда, силуети корогв і візерунок щитів вносять в композицію необхідне розмаїття, а червоний колір надає зображенню піднесеності, святковості та навіть певної казковості.

Лінорит «Сонячне затемнення» (рис. 2) ілюструє славетні рядки (тут і далі «Слово про Ігорів похід» цитується в перекладі М. Рильського):

*Глянув Ігор на ясне сонце
Та й побачив — військо тьма покрила,
І сказав до дружини-вояцтва <...> [9: 9].*

Темне тло отримує на цей раз повну сюжетну відповідність. Амплітуда «недобрих передчуттів» окреслюється від ліричних «пониклих квітів» і до апокаліптичного чорного лику на корогві. Світлий край сонячного диску та окремі «спалахи» на шоломах лише підсилюють загальну драматичну атмосферу. При цьому вертикаль меча, що сягає неба, стає символом не лише зухвалої приреченості, але й виклику долі (майже «Роби, що повинен, і будь що буде»). Одночасно самий «ритм» лінориту є на диво гармонійним, а мелодії візерунків, одночасно і дуже схожих, і зовсім різних, позбавляють його монотонності.

Лінорит «Перед боєм» (рис. 3) відповідає урочистим рядкам:

*Загородили русичі
Поле щитами багряними,
Шукаючи собі честі,
А князеві слави [9: 10].*

Але одночасно в ньому продовжено теми (в «музичному» значенні цього слова) загального неспокою та мужності перед обличчям приреченості. Дія знов-таки розгортається в темряві (адже:

*Довго ніч темніє.
Зоря-світ запалала <...> [9: 10]).*

Весь простір аркушу щільно, у два яруси, заповнений постатями піших і кінних воїнів, готових «тримати оборону» на всі боки. Корогва над ними проступає ясніше, але темний і, головне, «сліпий» лик на ній підсилює загальну атмосферу пригніченості та безнадії. Правда, суворість сюжету дещо пом'якшують ретельно промальовані квіти (такий собі несподіваний спогад про «мільфльор»), а також сповнені декоративності різноманітні зображення на щитах.

Ілюстрації «Перед боєм» та «Половці» (рис. 4) утворюють своєрідний «змістовий диптих». Статиці Ігорева війська протистоїть стрімкий рух щільної групи степових вершників. Вдало знайдений ритм зображення дає можливість майже буквально «почути» тупіт незліченних кінських копит. Зображуючи над вершниками зграю воронів, художник «матеріалізує» уподібнення, яке зустрічається в тексті «Слова». Адже про «Олегове гніздо» там говориться:

*Не вродилося воно кривду терпіння
Ні від сокола, ні від кречета,
Ані від чорного того ворона,
Від поганого половчанина! [9: 10].*

Лише поєднавши лінорити диптиху, можна уявити його загальну композицію — динамічний рух половецького війська зустрічає «непохитна, мов скеля», статична маса Ігорева війська.

Теоретично частиною диптиху міг би бути й лінорит «Бій» (рис. 5), але художник обмежується лише зображенням Ігорева війська. На цей раз І. Селіванов використовує інший простий, але емний символічний образ — військо тепер це вже не непохитна скеля, а грізна хвиля, яка підіймається. Втім, досягши своєї найвищої точки, хвиля неодмінно має впасти — і, хоча воїни «Бою» поки що мужньо «тримають оборону», ніщо не передбачає перемоги, адже:

*Бились день та бились і другий,
А на третій, в південну годину,
Похилились Ігореві стяги! [9: 13].*

Поразка князя викликає, згідно із рядками «Слова», всесвітню, космічну журбу, але І. Селіванов у «Скорботі» (рис. 6) надав перевагу суто побутовій, втім, одночасно й більш зворушливій та проникливій сцені:

*Жони руські заплакали,
Словами промовляючи:
«Вже ж нам про милих своїх
Ні мислю не помислити,
Ні в думці не подумати,
Ні очима їх не побачити <...>!» [9: 14].*

На ілюстрації художника — скорботна процесія, жінок різного віку, що сумно нахилили голови, та «акомпануючи» їм пониклі квіти, адже:

*Никне трава жалоцями,
Древо з туги к землі клониться [9: 13].*

Додаткових деталей дуже небагато — лише одна з плакальниць тримає запалену свічку. Візерунки, лаконічні, але різноманітні, дозволяють запобігти монотонності ритму. Композиція лінориту є надзвичайно вдалою й одночасно дуже простою. Не випадково «Скорбота» своєю пластичністю нагадує такі відомі шедеври української графіки, як «Анну та Єлізавету» (до «Ярослава Мудрого» І. Кочерги) Г. Якутовича та «Русалку польову» (до «Лісової пісні» Лесі Українки) Н. Лопухової. Безумовно, цей лінорит є кращим з усієї серії до «Слова».

Лінорит «Святослав Київський» (рис. 7) продовжує повільний, плавний ритм «Скорботи». Але одночасно він сповнений величності монументальності та навіть певної парадності за рахунок підкреслено симетричної композиції та великої кількості декоративних «візерунків». Дуже важливим є також прийом відвертого зближення зображення із давньоруським мистецтвом. І. Селіванов нібито й не цитує жоден із шедеврів часів Київської Русі, але постійно «згадує» їх — і «нагадує» про них (особливо про мозаїки та книжкову мініатюру). Пояснюється це, безумовно, важливістю і навіть декларативністю рядків, до яких створена ілюстрація:

*Зронив тоді великий Святослав
Золоте слово, зо слізьми змішане <...> ! [9: 16].*

Рис. 7. Селіванов І. Святослав Київський. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

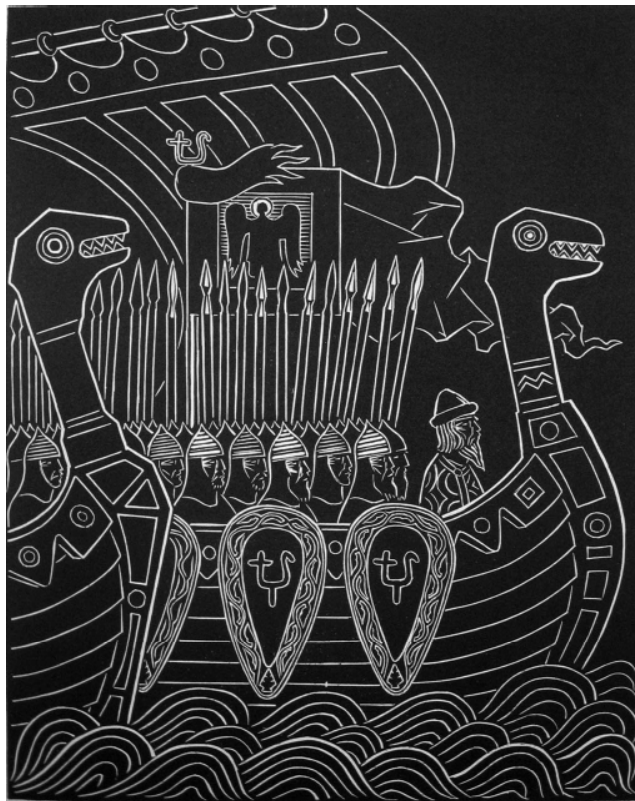

Рис. 8. Селіванов І. На половців. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

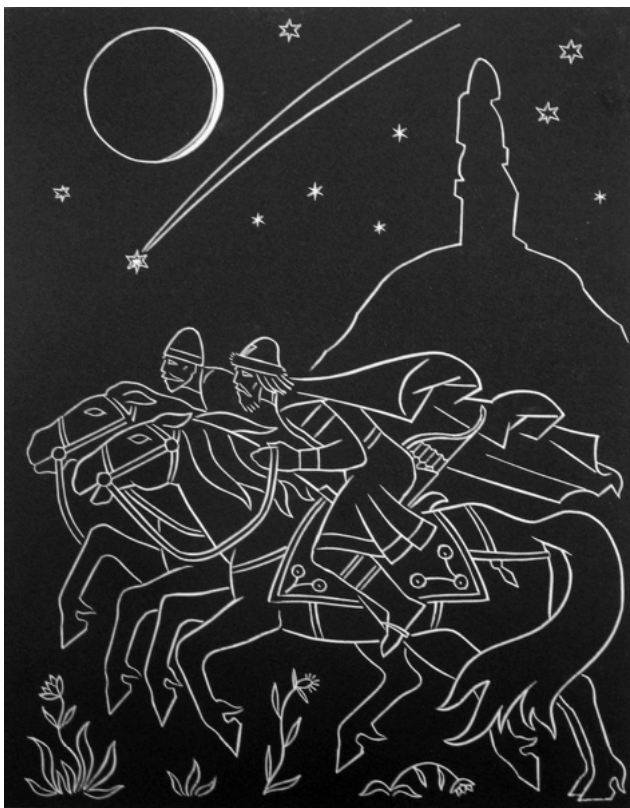

Рис. 9. Селіванов І. Ярославна. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

Рис. 1.0 Селіванов І. Втеча Ігоря. Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід». 1972 р., лінорит

Не дуже зрозумілим є місце в циклі ілюстрації, яка має умовну назву «На половців» (рис. 8). У каталозі фонду Національного художнього музею України вона стоїть безпосередньо після лінориту «Сонячне затемнення». Але здається логічнішим поставити її саме після «Святослава Київського» і віднести до заклику до князів, де постійно виникають образи ріки, хвилі, весла та ін.:

*«Твої бо воїни можуть
Волгу веслами розплескати,
А Дон шоломами вилити <...>.
Дон тебе, князю, кличе,
Князів на подолання ззиває»* [9: 17–18].

Лінорит «На половців» є несподівано динамічним — кораблі із військом впевнено й рішуче прямують за межі аркушу. Крім того, на відміну від усіх інших ілюстрацій, його композиція є «зрізаною», що дозволяє в уяві продовжити ряд кораблів у нескінченність. Виразними є також «щільність» зображення (традиційна для І. Селіванова в «Слові») та його нарядність, створена великою кількістю декоративних деталей (завитки хвиль, візерунки кораблів, вітрил, щитів). Усе в цілому сприяє досягненню піднесеності, й ноту неспокою вносить в ілюстрацію лише короґва, яка знов-таки є лише безликим чорним силуетом.

«Ярославна» (рис. 9) може викликати певне розчарування, але його легко пояснити надмірними очікуваннями, пов'язаними з ілюстрацією до найвідомішого епізоду «Слова»:

Ярославни-княгині чути голос [9: 21]

Насправді І. Селіванов знайшов і майстерно «провів» надзвичайно вдалу графічну «мелодію», гармонійну, тиху та сумну. Побутові деталі (вал Путівля, візерунки на одязі княгині) не заважають її загальному звучанню, одночасно дуже камерному або, краще сказати, «особистому», і «космічному». Монументальна постать Ярославни нагадує про іконопис і навіть про славетну Оранту київського Софійського собору, але скорботний рух її рук є суто людським, більше того — суто жіночим. Не випадково поряд із величними символічними зображеннями Сонця й Місяця, до яких звертається княгиня, не губиться й крихітна «зозуля», про яку також згадується в її словах.

Цикл завершує лінорит «Втеча Ігоря» (рис. 10). Це — єдина з ілюстрацій, де темрява не викликає почуття пригніченості. Навпаки — саме вона ховає й рятує князя та його супутника від половецького переслідування. Крім того, лише у «Втечі» «внутрішній динамізм» зображення перетворюється з «руху на місті» на «рух за межі» (крім «Втечі», це відбувається ще в лінориті «На половців», але не відбувається в «Половцях» і «Бої»). Швидкість цього руху підкреслюється як напруженими силуетами вершників, так і стрімко падаючою зіркою, яка неначе вказує та освітлює їм шлях додому. Остання з ілюстрацій відзначається також натяками на тривимірний простір, яка скоріше символізує, ніж зображує пагорб з виразним абрисом «скіфської

баби», яка, до речі, «не бачить» утікачів, як не побачать їх Гзак і Кончак.

І нема вже князя Ігоря! [9: 22].

«Втеча Ігоря» — єдина з ілюстрацій до «Слова» (за виключенням хіба що суперобкладинки), сповнена дії та надії. Завершуючи цикл, вона, наскільки це можливо, зменшує його загальний настрій та обіцяє оптимістичний кінець.

Висновки. Ілюстрації Івана Селіванова до «Слова про Ігорів похід» — гармонійна графічна сюїта, несподівана та унікальна в доробку митця. Обравши улюблену українськими «шістдесятниками» техніку лінориту, художник запропонував просте й виразне кольорове рішення, підтвердив свою репутацію майстра композиції, наповнив зображення емними й глибокими символами, тонкими алюзіями до мистецтва часів Київської Русі, декоративністю та ліризмом. Одночасно певна «автономність» ліноритів дозволяє говорити про інтерес митця (відомого «книжника») до проблеми «розкнижування». Виразними є також камерність і суб'єктивність трактування теми. Цикл дозволяє побачити нового, несподіваного Івана Селіванова, митця з покоління «шістдесятників», який напружено шукає себе в «сімдесятих», що тільки-тільки розпочалися. Свою, зовсім іншу, версію ілюстрацій до «Слова про Ігорів похід» інший відомий «шістдесятник», Г. Якутович, створить лише через п'ять років.

Перспективи подальших досліджень.

У перспективі подальшої розробки проблеми передбачається детальний аналіз інших творів відомих українських графіків-«шістдесятників» (Г. Якутович, С. Адамович, О. Губарев та ін.), виконаних у 70–80-х рр. ХХ ст. Адже, плідно працюючи поряд із молодими митцями, «шістдесятники» сприяли як збереженню традицій попереднього десятиліття, так і формуванню принципів і прийомів мистецтва нового етапу, який отримав назву «тихого протесту».

Література:

1. Владич Л. Мовою графіки / Л. Владич. — К.: Мистецтво., 1967. — 248 с.
2. Історія українського мистецтва / під ред М. П. Бажана. — К., 1967. — Т. 5. — 452 с.
3. Історія українського мистецтва / НАН України. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського; гол. ред. Г. Скрипник., наук. ред. Т. Кара-Васильєва. — К., 2007. — Т. 5.: Мистецтво ХХ століття. — 1048 с.
4. Ламонова О. Рання творчість Івана Селіванова / О. Ламонова // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. — 2009. — № 6. — С. 28–32.
5. Павлов В. Два художника — один світ / В. Павлов // Радянська культура. — 1962. — 21 січня.
6. Пекаровский М. В творческих поисках / М. В. Пекаровский // Комсомольское знамя. — 1962. — 29 мая.
7. Пекаровский М. Песнь Кобзаря / М. Пекаровский // Комсомольское знамя. — 1963. — 7 декабря.
8. Пекаровский М. Иван Михайлович Селіванов / М. Пекаровский — К.: Мистецтво., 1964. — 62 с.
9. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах / М. Рильський — К.: Наукова думка, 1984. — Т. 5. — 456 с.
10. Федорук О. Андрій Чебикін — крила щедрої душі / О. Федорук — К.: Емма., 2004. — 288 с.